

DE L'ACCIÓ DELS POETES A CATALUNYA

En tota la campanya política catalanista es prodiguen als poetes mots de lloança i de gratitud. És afirmació incontrolada que fou el verb poètic qui tornà la gent catalana en sabedora del seu poder de recomençament. Tot estava encara en tenebres, tot ho omplia el tumult ressonant de les aigües informes, i la paraula convertí paulatinament el caos en ordre, en consciència, en claredat de camins i d'horitzons. Per això és que en mítings i articles polítics es fa l'elogi dels Jocs Florals de Barcelona. No res menys, avui que ja es creuen posades (Déu sap amb quin treball) les primeres fites en tots els ordres de la constitució genuïna de Catalunya, sonen per ci per lla algunes veus autoritzades deplorant que creixin sense treva les legions poetitzants. És arribat el temps —diuen— de l'organització integral. De la visió cal passar a la realització. Els poetes ja compliren llur deure deixondint el nostre poble d'una son secular. És indubtable que els països tenen èpoques primitives en les quals, com tot és naixent, tot s'expressa en la forma intuïtiva poètica; el cantor, que passa per un déu, en un poema ens dóna la litúrgia, amb uns proverbis ens ensenya higiene, amb els seus himnes encoratja a la lluita, i fa subtil amb les seves rondalles la imaginació popular. És que aleshores els homes incapaços de complexitat i de reflexió necessiten que els mení una impulsió simbòlica, adornada amb prestigis supersticiosos. Però esdevé que un temps les llavors heterogènies que la poesia ha anat espargint damunt la terra fresca d'un poble incipient, germinen; i tantost una aura benigna modula, passant per les tiges naixents, un so tenuíssim de complaença, és hora que la Poesia, somrient de veure la seva obra assegurada, fongui la seva incorporària essència en les blavors del cel com una graciosa calitja matinera. Nosaltres ens recordarem sempre d'ella. Nosaltres li dedicarem un mot de galania en els nostres mítings i articles de propaganda.

Admetem que el poeta, en la fundació, que ell duu a

terme, de les societats (perquè aquesta fundació ja és de tots reconegut que se li deu), vingui a ésser quelcom ben semblant a un eminent filantrop que es valgui d'impostures per dissimular el seu benifet. Admetem encara que la poesia sigui afer d'èpoques primitives, i que els homes, temps a venir, ocupats en la decidida i seriosa tasca de complexitat social, no necessitin ja faules de mainadera; admetem que vingui una hora en què el somni perjudiqui l'èxit, en què l'ideal s'oposi a l'acció. Però de totes maneres convé considerar si és que hem sortit totalment de la infantesa, per tal que si ens hi trobéssim encara, indubtablement una brusca cessació de l'impuls poètic passaria com una ventada gelina damunt d'una horta en flor, despullant els arbres a un mateix temps de la bellesa inefable i del cabal venidor dels temps promesos.

Perquè heus aquí una cosa que és innegable; en la nostra lluita intel·lectual contra el monopoli castellà dels destins d'Espanya, ens hem vist obligats a improvisar una universitat de civilització en contra d'una altra secularment acreditada, i això s'ha hagut de fer amb tanta pressa, i en un principi per a tan poca gent, i sempre amb tanta escassetat de mitjans (perquè calia recórrer per establir la nostra cultura *sediciosa* a una onerosíssima contribució voluntària), que gran sort hem tingut que una espantosa decadència hagués convertit en ombres si fa o no fa totes les institucions de la vida espanyola, perquè d'altra manera no haurien mai reeixit les nostres, les quals, havent nascut dèbils i fet demés de la creixença en poc temps, tenien tot el dret d'ésser gairebé fantàstiques.

Tot honor, tota glòria a aquells estrenus capdavanters, que donaren les primeres passes, que fresaren les primeres vies! Tot honor, tota glòria a aquests noms, que esdevindran llegendaris, dels il·luminats que trobant-se en el desert i peregrinant amb fe vivíssima, cregueren manta vegada haver trobat la terra promesa en allò que no era sinó un enganyós miratge, quelcom que es fonia de seguida davant dels ulls com per provar la constància de l'ardidesa llur! Encara que aquests venerables predecessors haguessin errat, haguessin seguit falsa via, sempre ens havien tramès la deixa sacrosanta de la fe que els empenyia endavant, d'una fe pairal que s'encadena com els esforços de les generacions, com les estrofes d'un sol poema. Jo no crec que com vol l'egoïsta ferocitat nietzschiana deixem els nostres morts per enterrar, si és que encara hem de fer camí; jo demano, al

contrari, lletres d'or i garlandes natives per a les seves tombes; però estic convençut al mateix temps que som encara en l'època primitiva del nostre poble, i que el nostre deure dinàmic és més intens que mai, i que tots els qui vulguin isolar-se en un castell dogmàtic, al cap de cinc anys seran anacrònics i oblidats, i, en els seus paratges ombrívols, no podran donar al seu esperit cap més nodriment que la pols lamentable d'aquells sistemes, d'aquelles definicions que ells orgullosament proclamaven immortals.

Cal que ens persuadim tots que podem comptar amb poquíssimes coses definitives. No ens deixem adormir en la confiança d'un *chauvinisme* que resultaria suïcida. Encara no és vingut el temps en què ja ens puguem girar endarrera sense córrer perill que ens esdevingui la fi malaventurada de la muller de Lot. Copsem, en el coneixement exacte de la nostra realitat, la convicció que no ens és permès encara de reposar. Jo me'n recordo com una vegada guaitava des d'un dels cims que dominen Barcelona el desplegament infinit de la ciutat, tota blanca sota una polsina d'or. I en les meves paraules: «Barcelona, jo anant pels teus carrers havia vist estretors i angúnies, i des d'aquest cim només veig que serenitat. Els àmbits et guaiten amb insistència, i esperen quelcom de tu. Oh ciutat! Al damunt teu hi ha la immensitat del cel que tu has de conquerir amb la riquesa ascensional de la teva idealitat. I jo, ara, inundat per aquesta blavor de l'esperança, comprenc que Déu ama i ordena el bruit incoherent, mes sempre magnànim, de la juvenesa d'un poble; que Ell és el gran Oceà que es delecta a atraure a les seves riberes el murmurí i la frescor de les aigües creixents. Al meu costat hi ha tal vegada un home trist i rancorós. Aquest home guaita, oh Barcelona!, la monotonía dels teus rengles atapeïts, de les teves vies rectilínies, de les teves cases que aprofiten l'espai, altes, enganxades, amb finestres iguals que fan neguit. Aquest home és un analític de bona fe, però d'ànima encongida, i sofreix. Barcelona, jo em ric d'aquest home. Des d'aquest cim jo he rebut la visió grandiosa de la teva crescuda. Ets feta amb precipitació, però el primer de tot era fer-te. Ets feta per lluitar, i la densitat i la barroeria són necessàries per als exèrcits. No ets una Ciutat, no ets una flor selecta, tota perfums i delicadeses. Jo et sé plena d'impaciències que piafen i de banderes que es mouen. Ets rígida i espessa perquè estàs en ordre de batalla. Ara per ara has d'ésser un Campament.»

És una forta i extensa opinió de la nostra joventut aquella que demana que no cessi mai en el nostre entorn el lliure i amplíssim exercici de la crítica. Tenim d'altra banda tanta confiança en l'irresistible poder de la nostra idea renovelladora, que ens faria por que el nostre entusiasme no trobés pas contencions en l'aldarull confós de veus humanes, mogudes per tota mena de passions. I tots sabem, perquè ho hem après en la mateixa història del nostre moviment catalanista, que a cada entrebanc, a cada oposició, fins a cada injúria, el nostre moviment ha guanyat una més esplèndida extensió o un més enlairat equilibri.

Vaig a donar un exemple, pouat especialment en l'ordre literari. Jo crec que això que anomenem gent senyora de Barcelona ens ha fet, sense adonar-se'n, un bé en persistir tant de temps en l'ús del castellà en la seva vida de relació. És cert que els escriptors catalans lluitàrem cadascú una mica, i aquest era el nostre deure, contra la no-adopció del català en la nostra societat distingida, i empràrem especialment la ironia contra el castellà relatiu de les bones famílies barcelonines, contra aquest castellà que, segons històries que semblen innegables, ha pres per castellà molta gent castellana qui ha vingut a visitar-nos.

Doncs bé, tots aquests senyors que sentien un deler gens reprovable d'elegància i de distinció, encara que, per un còmode simplisme que fa molt espanyol, deduïssin l'elegància i la distinció a emprar una llengua que no era la seva, comprenien —fins ells ho comprenien!— que el català que ara es parla era un instrument barroer sense ductilitat ni finesa; i amb una certa raó (cal confessar-ho ara que ja tenim un llibre tan meravellós com *Marines i Boscatges*) aquests senyors i les seves mullers i (si no els seus fills sovint arrabassats pel corrent catalanista) les seves filles, s'estamordien en sentir l'argot repugnant de les nostres comèdies; notaven en algun rar assaig de conversa catalana la misèria i baixesa de sostre del nostre parlar en qüestions, per exemple, de feminitat, i repellièren instintivament un cert horripilant vocabulari de la primera política agressiva catalanista, ple de virilitats descordades, de les invencions lingüístiques més extravagants, i de gràcies dubtoses de saltataulells —vocabulari que encara avui, per a deshonra de la nostra literatura, conserven certs fulls periodístics d'infecunda i desagradable pugnacitat.

a les exigències de l'elegància i la polidesa, quan el català Considerem, doncs, quin mal hauria sigut per a Cata-

lunya que tota la nostra gent de superior categoria, inflorada per algunes englantines de Jocs Florals, s'hagués posat a parlar en català quan el català encara no es plegava a les exigències de l'elegància i la polidesa, quan el català no era encara flexible ni matisat, quan la tasca poètica no havia encara mostrat quines podien ser les gràcies infinites del nostre verb. Imaginem-nos l'horrible *xavacaner*, el mal gust estrepitos, en què haurien naufragat els rudiments de civilitat que hi havia entre nosaltres. No, la boniquesa de les llengües no s'ha de demanar a les dones boniques com ho feia galantment en Manuel de Montoliu en una de les seves cròniques; la boniquesa de les llengües s'ha de demanar als poetes, i quan les llengües han esdevingut polides i brillants, aleshores les dones prenen la paraula exquisida del llibre de versos com prenen l'anell que fulgura en el breu estoig de setí que els ofereix l'amant.

Convé que, per enfortir el nostre esperit, per assegurar-nos que el nostre ideal creix incessantment, que la poesia no ha deixat d'ésser mai actual entre nosaltres —i avui és més actual i necessària que mai—, donem un ràpid esguard a l'evolució de la renaixent poesia catalana prenent-ne només els aspectes essencials i els homes representatius.

Jo crec que a la nostra evolució poètica hi ha tres períodes ben determinats. El primer és elegíac, arqueològic i convencional; el segon és amenaçant, rural i realista; el tercer, normal, civil i ideal. Naturalment que a aquestes denominacions se'ls ha de concedir, si es vol obrar amb prudència, un valor de relativitat, però en l'essencial les tinc per vertaderes.

Els dos primers períodes troben el seu camp en els Jocs Florals, principalment. És per això que per llur estudi convé referir-se a la benemèrita institució, a aquesta festa que començant per ésser senzillament una nova alegria pintoresca de Barcelona, com les roses per Sant Jordi i les cortinetes al balcó per l'Ascensió —un espectacle en el qual els poetes inspiraven només un sentiment de condescendència, i l'interès real era per la desfilada de dones, que, elegantíssimes, se'n tornaven pel passeig de Muralla de Mar—, acabà per remoure profundament l'ànima catalana, i li donà el *Surge* transcendental.

Primer de tot els Jocs Florals, doncs, venien a constituir una solemnitat provinciana, una sessió de poesia presidida pel governador, una Acadèmia inofensiva de medievalisme. Els mantenidors eren benignes erudits, poetes conservadors

i catedràtics seriosos. La maina premiada constituïa un ramell de romanços històrics, odes religioses «a lo *Lista*» i versos d'amor d'un idealisme pueril; tot plegat escrit en una llengua de vocabulari laboriosament vetust i sintaxi castellana, rica en *llurs* mal aplicats, en gerundis en *ne*, en exclamacions falsament populars i en curiosos bruits imitativs. El públic en aquell temps somreïa, de vegades s'emocionava una mica; de vegades, sobre les condecoracions, badallava.

Els poetes senyors ploraven aleshores la glòria passada. Com deïa Víctor Balaguer en una poesia tan famosa com dolenta,

al peu dels merlets en runa
sols ressonen entre plants
les llastimeres esparses
del trobador català.

Però aquell plor era sovint convencional i la tasca d'aquells poetes restà plenament inconscient. Sabem que en Víctor Balaguer esdevingué ministre dins un partit centralista, que en Milà reduïa el catalanisme (vegi's el seu article d'aquest nom a «La Veu del Montserrat») gairebé a guardar amb càmfora la barretina i la caputxa, i que en Rubió i Ors morí amb greus remordiments d'haver, en el seu *Gaiter*, iniciat potser una dissolució del sentiment patriòtic. Perquè, efectivament, en els darrers temps d'en Rubió i Ors la poesia catalana ja sollevava seriosament els esperits contra una docilitat que els primers romanços històrics floralescos havien maleït, més que res, per atènyer un efecte melodramàtic. En Briz l'infatigable, que fou alhora poeta, periodista, novel·lista, folklorista, dramaturg, traductor, què sé jo...!, en Briz, ple de generoses iniciatives, però agarbuixat i dèbil, fou segurament el primer poeta que féu propaganda política catalanista, i per la veritat i arrelament de la seva convicció, que no admetia claudicacions de conducta, és una excepció en el primer període de la poesia catalana renaixent.

D'aquesta època dins la qual la poesia fou, més que res, l'expansió beata d'uns quants senyors greus que gaudien de consideració social i menaven existències sedentàries, en són les figures més eminentes en Marian Aguiló i en Manuel Milà i Fontanals.

En Marian Aguiló posseïa, com tothom sap, un immens cabal de lèxic català obtingut en la proximitat dels estudis i en els viatges folklorics. La seva ànima, principalment consirosa i analítica, es complaïa en les introspeccions. Se servia d'un llenguatge dialectal mallorquí, havent cura d'assolir amb més veritat i justesa que els seus contemporanis una pàtina de vetustat en la qual el bon patriarca es delectava inefablement. L'Aguiló tenia excel·lents disposicions per a una forma dramàtica concisa i popular, demostrades en l'*Això rai* i en alguna composició del *Llibre de la Mort*. Però generalment la seva poesia és subjectiva i moral. Les estrofes de Marian Aguiló són d'una noblesa, una austeritat i un cisellament que les fan venerables; en Marian Aguiló és un digne representant d'una severa escola poètica espanyola més filosòfica que imaginativa, tota cenyida i continguda, plena d'elevació, que no s'ha estroncat des del rabi Sem Tob fins a don Miguel de Unamuno. No és d'estranyar que la influència de l'Aguiló fos important en l'escola de Vic, terra on la gent és naturalment seriosa i dialèctica, i no hi ha dubte que ell fou qui infiltrà el sentit de la dignitat de l'idioma en l'expressió rural d'en Verdager i els seus. La influència de l'Aguiló ha vingut per aquest camí indirecte a la plasmació del català literari actual, perquè el que és la seva forma peculiar no podia —per tan treballada, per la seva mescla de particularisme i regressió— estendre's i popularitzar-se. I, a més, l'Aguiló tenia naturalesa d'erudit, de solitari, d'asceta sobre una roca; li era dada una visió merament tradicional de Catalunya; per això la seva veu no ressonava insòlita i poderosa, amb la plena joia de la creació.

El llenguatge i la musa d'en Milà i Fontanals mereixen singularíssima lloança. L'obra poètica d'en Milà és per a mi d'una importància capitalíssima en la història de la nostra literatura. En Milà té un sentit d'afabilitat i de bonesa, de transparència i naturalitat, ben distants de la paraula taciturna de l'Aguiló. Jo, que per regla general no crec en les injustícies de la sort, i sóc de parer que no se sol enterrar ningú que pernegi, trobo, en l'oblit en què es té la poesia d'en Milà i Fontanals, una imperdonable injustícia. Algun dels seus joiells més perfectes quedarà com a definitiu i no superat. Cal llegir la planyívola i encisera *Complanta d'en Guillem*, l'admirable romanç *Arnaldó de Beseia*, el fresquíssim idilli del *Cas Veritable*, una de les més belles flors de l'Antologia Catalana. Avui, ho concedeixo, és impossible lle-

gir sense somriure un xic la *Cançó del Pros Bernat*, llegida novellesca, esforç d'un romanticisme a la manera de Walter Scott; però àdhuc en aquesta *Cançó* hi ha moments de vida que esqueixen el to convencional de l'assaig èpic; i qui negarà que la *Cançó del Pros Bernat*, enmig d'altres copioses imitacions, promogué aquell cant de *Tallaferro* que és una de les més pures glòries del poema *Canigó*? En Milà tingué un veritable encert en valdre's del metre de la cançó popular del *Comte Arnau*, d'aquest metre medieval i heroic que sempre causarà fondíssima impressió a tota orella catalana. Deixant de banda la *Cançó del Pros Bernat* (per la seva pretensió de color d'època fins en la llengua), gairebé tota la resta de l'obra poètica d'en Milà apareix en una forma clara i simple, i amb mots castissos enriquida per ci per lla, però amb exquisit esment, i sense comprometre mai una tònica lingüística ben comprensible, i àdhuc familiar. En Milà i Fontanals era un poeta sincer, delicat, ingenu; la seva inspiració té sempre un esperit candorós unit al perfum llibresc; jo no sé inspiració més reposadora que la d'aquella gran ànima sapient i bondadosa, nascuda en els vergers exquisits de la literatura universal.

Esmentem, encara que de passada, el nom d'en Pons i Gallarza. No és cap arbitrarietat que el seu tapís decori les festes dels Jocs Florals de Barcelona. Aquest català santandreuenc, mallorquí d'adopció, no estava dotat de considerable geni poètic, però havia rebut una cultura clàssica, i li degué una gran fermesa d'expressió, una sòbria elegància, i de vegades un regust amable dels poetes llatins.

En aquest període l'efusió catalanesca és honesta i plàcida. Jo he llegit, no em recordo on, la bella ironia que es presenta sovint que mentre un govern reprimeixi amb ostentació de forces un petit esvalot al carrer, hagi d'ignorar com impunement dintre la seva golfa un home, inconegut encara, pobre, solitari, va posant en el paper petites ratlles que demà, en ésser conegudes, congriaran la revolució indomtable, sinistrament arremorada. Més còmic és encara, senyors, que un home honest i pacífic, ple d'obediència a tot l'estatuït, temorós de la llei i de l'opinió, tot cortesia envers la conservació dels interessos socials, escrigui en plena innocència unes pàgines (esbarjo que ell reputa inofensiu, gaudi que tothom li reconeix lícit, i àdhuc honorable), i que tot d'una li esdevingui amb aquells escrits la mateixa sort de l'anell de les rondalles orientals, de l'anell d'Aladí, que fou donat a l'heroi sense que l'heroi en cone-

gués la virtut, i quan Aladí el fregà per atzar, li eixí al davant un esperit que cobrí tot l'espai, i li digué: «Jo tot ho puc; mana'm.»

Perquè, en efecte, d'aquell catalanisme informat, que prenía l'aspecte de penya o de tertúlia, en brollen de seguida les fretures sovint mal encarrilades, deficientes, però sempre abnegades i heroiques, de periòdics, de centres, d'agrupacions d'estudi i de propaganda. Quan en Camps i Fabrés donà a conèixer la seva balada tan famosa dels *Tres Sospirs de l'Arpa*, que acaba dient, referint-se a Catalunya:

Si li heu pres el ceptre, almenys
per consol doneu-li l'arpa,

ja aquesta allegoria resulta una mica inactual perquè l'esforç catalanista ja va tenint cura d'enfilarse a tots els cims d'activitat social; ell creu que és per un anhel estètic de contemplació de paisatge, però en rigor és per un amagat instint de domini i estratègia.

Ve després un segon període en l'evolució de la llengua catalana literària. En ell coincideixen la intensificació de l'ideal polític i l'aportació de la gran riquesa dels vocabularis rústics. Heus aquí el període dels Jocs Florals que podríem dir-ne Constituents, i que abunda en discursos profètics, en poesies intemperants, en pruïges de plena civilització (novelles, obres escèniques, arqueologia, folklore, filosofia). Hi ha en aquesta època, considerada en general, un no sé què de robust, de pagès, de sanot; el llenguatge es fa realista, massís, vehement; els temes extrapolítics són d'aplecs i romiatges, d'amors camperols, de vells costums catalanescos que esdevenen simbòlics; la darrera nota aguda d'aquest període la dóna una cèlebre poesia del meu bon amic Claudi Omar i Barrera:

Aqueixes pàtries fetes de trampa

Això són pàtries de munició.

El públic mentrestant donava visques, fumava i s'enfilava a les cadires.

Cal situar en aquesta època el viril accent empordanès d'en Pagès de Puig ofegat sovint en deplorables abundàncies, en desenfrens d'un romanticisme volgut i en riuades

de vulgaritat. En Pagès de Puig era un ver poeta, però els Jocs Florals l'assassinaren a la flor de l'edat. No res menys, encara el seu espectre fou de vegades imponent.

En aquest període sorgeix Mossèn Jacint Verdaguer, causant immensa i general impressió. En Robert Robert, l'enginyós volterrià que féu les seves armes en la Revolució de Setembre, diu en conèixer en el Jocs Florals les primeres composicions d'en Verdaguer: «Heus aquí la llengua catalana, la llengua forta i saludable, conservada en la puresa de les muntanyes.» En efecte, la riquesa i l'espontaneïtat de l'idioma català és en Verdaguer qui l'assegura; *l'Atlàntida*, borrosa a pretext de grandesa, de concepció desencaixada i fantàstica, és una contribució estupenda al cabal lingüístic. *L'Atlàntida* ens apar avui una fita colossal en l'evolució de la nostra parla. Els *Idillis*, tot continuant l'obra gloriosa de *l'Atlàntida*, de garantir l'espontaneïtat del llenguatge, fan encara un bé major; garanteixen l'espontaneïtat de la inspiració; amb llur exemple d'un broll de fresquíssima poesia, de tal manera que després de *l'Atlàntida* i els *Idillis* les velles paperasses on estaven consignades les fórmules per a escriure en català, les flors de roba laborades amb paciència monacal per fer-ne presentalla al tron de Clemència Isaura, al contacte de l'alegre falla muntanyenca s'arboraren recargolant-se, aixecant un negre fum vertical amb el qual s'allunyaven per sempre més la penúria i l'ensopiment dels dies passats.

En Verdaguer és un incomparable poeta popular; té del poble la visió directa i fortíssima, el caient pintoresc, la joventut perenne de l'expressió; i, adesiara, no sé quin misteriós fulgor intern de la paraula salvatge i primitiva.

Com tots els poetes, en Verdaguer corre dos perills: sortir-se del seu gènere particular, de la seva mestria, i amanejar aquest gènere. Quan en Verdaguer voldrà fer poesia culta, poesia construïda, oda o poema, forçosament ha de decaure, perquè del poble, que és el seu pare, no en pot rebre el sentiment de l'eurítmia, ni la ciència augusta que només dóna la familiaritat amb els clàssics. Dels poemes d'en Verdaguer, és bo citar-ne especialment el *Canigó*, que és una de les obres més característiques del poeta; doncs bé, al costat d'esplèndides posades populars que perduraran com joies essencials de la nostra literatura, s'hi troben cants de poesia elaborada on s'imita Víctor Hugo i àdhuc Zorrilla, sèries aparatoses trencades potser per una vulgaritat, com quan es posa a pensar enmig de les seves estrofes

a la Maladeta en la probabilitat que, amb tres pedres de la muntanya gegant, Barcelona faria la cúpula i el frontis de la Seu. Més endavant dirà en altres poesies que la terra fa fortor, i li ha sortit l'heretgia «com un mal gra», que els núvols són les «lleganyes» del firmament, que les aus s'aplegaren «en gros míting»; són les seves paraules textuais. I és que el gest, com l'equilibri i la *belle ordonnance* són facultats que s'adquireixen reflexivament, i encara en èpoques en què ja maduraren ensems totes les disciplines mentals d'una societat definitivament constituïda. No és d'estranyar per tant que així com en els *Idyllis*, en les cançons, la poesia d'en Verdaguer brolla amb inconsciència divina i amb grandíssima vena, en les odes i els himnes en Verdaguer es preocupi d'assolir un cert homerisme i pindarisme de quinta mà, procurant imatges tremendes i ronqueres grandiloqüents.

Altre perill corria Mossèn Verdaguer; el d'amanerar el gènere que li era peculiar. Ja el crític de l'«*Año pasado*» parlava de certes petites poesies d'en Verdaguer que recorren els raïmets i les espigues que adornen les estampetes, premi usual dels infants bons minyons; en efecte: Verdaguer, ja per la tradició del mal gust eclesiàstic espanyol, ja per l'ofec de la tasca poètica que s'havia imposat (escrivia versos diàriament), incorregué de vegades en simbolismes infantils, en conceptismes, en tendreses massa exclusivament casolanes.

Discuteixi's, però, tot el que es vulgui l'obra d'en Verdaguer (jo crec que és deure patriòtic discutir-la, i no pas venerar-la il·limitadament, total perquè en Verdaguer, juntament amb en Pi Margall i el doctor Robert, fulgura damunt les taules presidencials dels nostres casinos catalanistes de fora); discuteixi's amb la major exigència possible, i sempre quedarà per damunt de nosaltres una glòria d'excels poeta popular, instaurador de la paraula viva catalana. I aquesta paraula, certament la sentiran amb la mateixa intensitat que nosaltres les generacions venidores, perquè si ella batega no és per la galvanització efímera d'una moda o d'un artifici, sinó perquè conté un esperit, i l'esperit és de natura immortal.

En Ramon Picó és un altre dels grans poetes d'aquesta època, maldament els atzars d'una vida laboriosíssima li hagin impedit donar-nos tot el fruit que teníem dret a esperar del seu geni admirable. En Ramon Picó és romàntic com tothom ho era quan en Ramon Picó era jove, i ell té

mantes professions de fe d'aquella escola; però jo no crec que hi hagi en la nostra evolució poètica qui tingui un poder i una elevació més grans en l'idioma i la inspiració, i, per tant, un dret major a esdevenir clàssic de la literatura catalana. En les seves poesies i els seus discursos han vingut a enriquir la fórmula romàntica el flam misteriós de la profecia oriental i el do d'harmonia dels grecs i els llatins. Quant a la seva idealitat catalanesca ningú, ni el mateix Guimerà, de qui parlaré tot seguit, no l'ha gaudida més rica i abundosa. En Ramon Picó és, de tota la seva generació literària, el més dotat per a aquestes flors inaudites de la literatura que es diuen epopeia i tragèdia, i queda amb això expressat el gran concepte que em mereix l'altíssim poeta de les *Tres Englantines*.

Heus aquí que es dreça davant de nosaltres aquesta figura apassionada, fecunda, enorme i desigual que es diu Angel Guimerà. El nom d'Angel Guimerà es troba a cada pas en l'origen del catalanisme; Angel Guimerà fou l'abnegat fundador de «La Renaixença», la veu ardent de les Bases de Manresa, el primer president de l'Ateneu Barcelonès que emprà en el discurs inaugural la llengua catalana; en Guimerà és un idòlatra de Catalunya, el seu fanatisme per la pàtria ve a ésser com l'amor de Said per Blanca, mesclat de ferocitats i dolceses.

En Guimerà té la paraula exuberant, la imaginació pompàtica, el to vibrant i declamatori, mes de sobte el calfred de l'emoció remou el poeta, i li brollen estrofes i pàgines d'una ingenuïtat i un sentiment perfectes, com esdevé en els seus records de la infantesa, petits poemes verament magistrals, i en les escenes idíl·liques pageses. És clar que en la purpurina, les gases i la llum Dumont de les seves odes romàntiques guaitem de vegades, fóra inútil negar-ho, la decadència d'allò que per massa aparatós s'antiqua més aviat; però sembla assegurada una vida perdurable a odes com *Poblet*, a llegendes com *Judith de Welfh*, i *El Comte de Gers*, d'una grandiositat i un vigor absolutament independents de tot prestigi d'escenografia.

En Guimerà fa vibrar amb ressonant sonoritat la llengua catalana en les esparses descriptives de l'*Any Mil*, cisselladíssimes, però, en canvi, en el teatre el seu hendecassíl·lab és sovint incorrecte i agre. La poesia d'en Guimerà és una mena de força de la naturalesa, i, per tant, apareix desigual, imprevista, i sovint arrabassadora. Quant a la seva personalitat, pot ben dir-se que aplega la magnífica verbo-

sitat deguda a la naixença castellana i el romanticisme *mirobolant* après en l'èmfasi i la porpra de Victor Hugo, amb el cru realisme de la catalana pagesia i la simplicitat candorosa d'un viure solitari.

En Guimerà és l'autor essencial del teatre català, on ha vessat amb opulència el doll de la seva inspiració, intermitent, mes no igualada per ningú a hores d'ara. En els quatre cicles de la seva producció teatral (tragèdies, poemes dramàtics, comèdies, drames realistes) hi ha pàgines magnífiques i glorioses que consagren el gran poeta com a *Fundador* del teatre català, i com a únic mantenidor formidable de la nostra escena.

Cal fer esment de la prosa roent dels seus discursos aplegats en el volum *Cants a la Pàtria*, d'on s'aixeca un espurneig incessant d'imatges.

Un nom convé esmentar encara d'aquell període; el d'en Bertran i Bros, el més elegant dels poetes qui casaren la inspiració amorosa amb l'ambient rural. La seva *Lletra de Convit* és memorable; el seu llibre de *Cançons i Follies* i les seves notes de *Popularitats, viuits i nous i cartes que no lliguen*, model impreuable de literatura folklòrica.

Si en el primer període de l'evolució poètica el catalanisme era una penya, en aquesta segona etapa ha esdevingut un partit, una obstinada minoria intel·lectual que ha de créixer sens treva, perquè ha aplegat tots els prestigis creadors de la nostra terra. Una gran emoció idealista es comença a estendre de la mentalitat escollida al poble; l'impuls del sentiment porta alguna vegada fins a la violència i el fanatisme; el catalanisme té un aspecte de revolta. En els costums s'inicia francament el retorn a la genuïnitat terral. El catalanisme, per virtut de la seva contínua gesticulació, d'inofensiu que és, i tolerable, en el primer període, esdevé molest per a bona part de la gent estersa. Ell cada dia amb nous dogmes i noves agressions es fa més hostil, però guanya més i més en organització i disciplina dels seus, i conquereix la juvenesa amb el seu furor profètic. La inspiració poètica ve un moment que s'eixuga; la política devora per complet els esperits. Es fan himnes que són proclames, com la *Sagramental* de Collell, de la qual avui encara en reciten trossos els oradors catalanistes a les eleccions dels districtes llunyedans. El llenguatge, corresponent a l'ideal polític particularista, es fa dialectal; tothom accentua les línies del vigatà, del tarragoní, de l'em-

pordanès; el pagesisme esdevé castissisme; aquest és el temps violent i masclé, i bé podem dir que si una nissaga d'homes equilibrats no hagués emprès l'extensió i normalitat del catalanisme, nosaltres, els partidaris de la renai-xença, hauríem mort ofegats dins maresma atüidora de malsana catalaneria.

Entre aquest segon període i el darrer hi aparegué la producció millor del qui fou un dia popular i celebradíssim Apelles Mestres. L'opinió unànime de la nostra juvenesa no manté l'Apelles en el lloc d'honor que un dia li adjudicà fins la crítica més intel·ligent. En aparèixer amb la seva fàcil poesia, cantant coses petites, en metres àgils, amb certes cures de boniquesa, i emprant, en lloc d'un dialecte rusticà, el verb barceloní, l'Apelles assolí tot d'una el renom de poeta amable, exquisit, àdhuc aristocràtic. Dos mèrits indiscutibles té la producció poètica de l'Apelles; haver procurat amb totes les seves forces la musicalització de l'estrofa i l'adopció d'una modalitat lingüísticament i espiritualment ciutadana. L'Apelles Mestres ha servit de pont a la inspiració poètica moderna, mes, de la seva obra, en quedarà gran cabal? Avui el seu català sembla paupèrrim, la seva fantasia passada de moda, la seva forma poètica inexpressiva i sovint pueril, i la seva elegància, ai!, és el que ha quedat més malparat, perquè una fada maligna l'ha convertida als nostres ulls novençans en trivialitat quan no en franca *xavacaneria*. Nogensmenys insisteixo a dir que sense l'Apelles Mestres quedaria inexplicada la nostra evolució poètica, i encara haig d'afegir que ell dilatà en gran manera el nostre públic poètic, el qual successivament enternia amb *L'Anyell de Pasqua* i escandalitzava amb el *Crepeli*, però obtenint-ne sempre coral tribut d'admiració. En fi de comptes, hem de respectar la poesia de l'Apelles; no examinem si és o no ben pura; les nostres mares es pensaven que ho era, i fórem irreverents si anéssim a escatir si l'opinió de les nostres mares té o no fonament científic.

Som ja arribats al tercer període de l'evolució poètica catalana, el període normal, civil, ideal. En arribar a aquest punt, la poesia trenca la fórmula estreta dels Jocs Florals; la poesia ja no cap en un concurs, de la mateixa manera que la política ja no cap en unes bases i s'estén poderosament en corrents cada vegada més oberts per tota la superfície de la terra catalana. Aquest és el període en què floreix amb meravellosa varietat l'idealisme de la terra ca-

talana, en què es creen a dotzenes les estètiques, en què formiguegen traduccions i adaptacions de totes les literatures, en què el llibre i el periòdic s'estenen i viuen, en què comença decididament la severa disciplina del vers català i per l'esforç universal s'enlaira gradualment la tònica de l'idioma, tendint-se a la llengua literària única, seguint en el possible la tradició dels antics, pouant en les aportacions dialectals del segon període, i altres de noves, important, amb lloable intenció, els neologismes necessaris i agradívols com ho han fet totes les llengües en llurs períodes de construcció.

Heus aquí en Joan Maragall, il·luminista, panteista a qui la Divinitat es revela en el tremolor del verb, i que ens dóna tan aviat els hendecasíl·labs portentosos del seu primer llibre de Poesies, que són indubtablement els de major plenitud de perfecció de la nostra literatura, com llampegueigs emotius de forma indòmita, en alguna ocasió fins penosa. En Maragall és un excels poeta; àdhuc diria que la poesia és tan essencial en ell, que transcendeix a la seva conversa, i al seu article, a tot emanantisme de la seva nobilíssima personalitat. Els poetes del període anterior, principalment els secundaris, que no he anomenat per no fer-me interminable, trobaren que la poesia era política; en Maragall, en canvi, si ha escrit les seves visions immortals de Sant Jordi i les Roses catalanes i de l'Alçament, ha sigut perquè ha vist ser l'admirable èxode polític del nostre poble un element poètic de multitud guiada per un instint diví, que li ha transfigurat aquella política que per ella sola no hauria segurament influït el seu esperit quietista i submergit en la devoció de la naturalesa i de l'amor. El verb d'en Maragall és viu, intens i ple de sobtades esgarriances, en sentir, en hores propícies, la revelació de la bellesa del món. El seu temperament és intensament romàntic, però la pedagogia goethiana en què en Maragall s'ha educat li comunica adesiara la solemnitat i l'ordre de la clàssica sobirania. En repetir-me aquell vers de la *Vaca Cega*

Orfe de llum sota d'un sol que crema

confesso amb ingenuïtat que m'apar trobar-me davant de l'altíssima dignitat, de la puresa hellènica.

Convé parlar aquí d'Emili Guanyabens, cantor simpàtic dels humils, versificador pulquèrrim, el primer poeta ca-

talà que sistemàticament i amb bella elevació artística enriqueix la nostra literatura amb traduccions definitives. La musa d'en Guanyabens és verista, partidària d'un cert ideal de progrés bondadós; ha tingut moments, com en *La Nit de Sant Joan*, de visió riquíssima, immediatament corprendora. En Claudi Planas i Font, simbolista, intrigat per l'ànima subtil i misteriosa de la naturalesa, arribà en obres com *La Plana Caldejada*, que tan agudament lloava en Soler i Miquel, a expressar amb finesa gairebé morbosa deliquis i anhels d'un misticisme panteista.

En Costa i Llobera, per més que comencés la seva carrera poètica en l'etapa anterior amb obres tan definitives i imponderables com *L'Harpa* i el *Pi de Formentor*, ha de situar-se en aquest període que estudiem, no sols perquè les seves obres anticiparen aleshores els esdeveniments d'avui, sinó perquè la seva veritable influència i el desdoblament complert de la seva personalitat han esdevingut en els nostres temps. En Costa i Llobera ha sigut conscient del seu magisteri a exercir. En 1875 diu la forma pura i inspirada de l'oda amb el seu *Pi*. En 1876 amb *L'Harpa* volia encaminar l'artificios romànticisme que aleshores dominava vers les clares esferes de Goethe i Schiller. En 1879 obre el camí de la poesia clàssica amb la seva poesia *A Horaci*. Més tard en el seu *Agre de la Terra* consagra dins la poesia moderna interessantíssimes versificacions d'origen o aire medieval, fent reviure les velles llegendes en versos estrets i penetrants com dards. Ell ens dotà amb mestria del reposat i meditatiu tercet en *La Calúmnia Venjada*. Ell duia a la més alta perfecció els alexandrins aparellats (*La Deixa del Geni Grech*) o trenats en majestuosos estrofes (*L'antich Poeta Vivent*). Ell cisellava el sonet imperial de catorze síl·labes, imposant-lo als nous poetes. Ell amb les seves *Horacianes* seguint el camí oblidat després de l'oda a Horaci, insistia en la necessitat d'enriquir les cadències del vers, i dignificar per l'exemple de grecs i llatins la poesia catalana. L'obra poètica d'en Costa forma, doncs, un conjunt complert i sistemàtic d'alta pedagogia. El llenguatge no és mallorquí, sinó bell català, la visió esdevé sovint grandiosa i la bella nobilitat de l'estil és verament exemplar. La inspiració d'en Costa brolla limpidíssima com l'aigua clara per on passaven lentament els cignes que guaita en una de les seves poesies el jove príncep italià; la seva plasmació de llenguatge, on influïren la gràcia hellena, la dignitat llatina i la dolça humanitat italiana, dóna l'efecte que el ca-

talà sigui una llengua que ja han laborat insensiblement escoles poètiques i corts de galania.

Ve en Ruyra, l'autor insigne de *Marines i Boscatges*, llibre únic en la nostra literatura, en Ruyra, qui, a més de la seva prosa superba, té sonets de polidíssima filigrana on la seva ànima meditativa i concentrada enclou pensaments d'una formosa originalitat. En aplega cançons descriu les malifetes i les mercès dels habitants del món aeri; i, finalment, li devem el *País del Pler*, exemple medieval, ara lleuger i fantàstic, ara fonament i dolorosament humà; sovint frescament popular, sovint enginyós i primorós; torn per torn atret pel bullici mundà i piadosament encalmat per l'olor ascètica de l'ermitatge.

En Guillem A. Tell dugué —ell primer que tots— una delicadesa *normal i continuada*, com la de la moderna poesia francesa, a la literatura catalana. Ell imposà, contra les últimes odes barroques i els últims romanços de ventall, les visions elegants i escollides. Ell dugué el sonet als Jocs Florals, i guanyà per a aquesta privilegiada forma poètica la més envejable sort de fecunditat. Jo repeteixo sovint, amb una mena d'emoció religiosa, aquell seu sonet que comença:

De tanta rosa qu'en ton front s'inclina...

En Joan Alcover, el poeta lluminós i àtic, l'orador vibrant i selectíssim, té un instint segur i subtil de la bellesa. Dels seus dits, al mateix temps afalagadors i enèrgics, la joia poètica en surt fulgurant, i sapientíssimament cairada. *La Balanguera* és la poesia patriòtica per excel·lència; la vella tradicional teixeix sens treva les cabelleres d'or i argent,

de la infantesa qui s'enfila
de la vellura qui se'n va.
La Balanguera fila, fila,
la Balanguera filarà.

Tothom coneix la vivacitat descriptiva de *La Serra*, i el sentiment profund de l'legia *Dol*. Per a en Joan Alcover com per a en Costa la creixença interminable del moviment català ha sigut causa de renovellament, d'immersió en els corrents més purs i abundosos d'una nova vida poètica.

Hi ha encara en Miquel dels Sants Oliver, esperit cultís-

sim, gran enamorat de Mistral, que ens ha donat aquesta deliciosa *Glosada de Jaume el Navegant*. Ell amb els seus Sonets de Músics, que restaren inèdits fins no fa gaire estona, precedí el brillant moviment sonetista de Catalunya que causa tanta indignació a don Miguel de Unamuno. L'Oliver és un d'aquests esperits privilegiats en els quals repercuteix tota emoció i tota venustat que hagi contorbat inefablement la vida d'un altre esperit humà, i viu així en una comunió d'instantes selectes amb els esperits més il·lustres de la literatura.

En Geroni Zanné té una naturalesa semblant; és poeta erudit, escollit, pacient, parnassià; el sollicita principalment l'exemple august de les modernes lletres italianes, empra un llenguatge personalíssim, i, com certs poetes alexandrins de la decadència grega, revela un excepcional enginy a estrafer amb els versos alats, els colors riallers de les pintures i les formoses plasticitats escultòriques.

Finalment, en Gabriel Alomar, temperament aristocràtic, sensual, conceptista i erudit, exerceix avui una forta influència sobre la nostra joventut. El seu vers és portentós d'exquisitat; i l'Alomar gaudeix d'una tan rica fantasia que pot ben permetre's l'enumeració, el catàleg erudit en els seus *tours de force* de l'enginyosa *Selva Animada*, la melangiosa *Floràlia* i les voluptuoses *Cabelleres* sense arribar mai a la sequegat ni a la repetició. Però el més triat de la seva producció literària són els seus sonets, especialment *Consagració*, d'una plasticitat i d'una força sens parell.

Un període literari on coexisteixin el misticisme estètic d'en Maragall amb la temptativa clàssica d'en Costa, la clara i magnànima poesia d'en Joan Alcover amb la forma cerebral i exigent de l'Alomar, en què floreixi un creador verbal tan poderós com en Ruyra, i s'apleguin selectes esperits on s'hagi dissolt tan copiosa civilització, com els de l'Oliver i en Zanné, és d'un interès especialíssim per a la mateixa inconnexió de les infinites llavors que espargeix la càlida ventada de la renovellança.

I, per raons fàcils de comprendre, no parlo aquí de l'esplet de la juvenesa, admirable per l'àrdua intrepidesa dels seus esforços, per una certa precipitació generosa amb què es llança en totes direccions, sedejant de conquerir per a Catalunya la plenitud i la normalitat de la vida literària. Cal posar grandíssimes esperances en el moviment jove-nívol de la nostra poesia, i no hi ha esperit d'una mitjana cultura que, per poc que amidi la intensitat i la noblesa de

l'universal delit, i les compari amb la penúria de l'ambient, no se senti dominat per una fondíssima emoció.

Poeta a venir, vós, el destinat a ésser poeta cabdal, jo us faria una balada dient-vos *princep*, en el respòs. Car vós sou com el Delfí, ple de noves fretures, de qualche país medieval. Alguns dels vostres súbdits amen tal vegada encara els puerils simbolismes, les estàtues allargades i hieràtiques a pretext d'espiritualitat, les ciències resseques de *quistions* extravagants, les cançons èpiques de fira i hostal, les batusses irregulars en nom de l'individualisme, les farses de timèlics, consagrades prematurament com a *teatre nacional*. Vós, però, com un nou Pere el Cerimoniós, sentiu la fretura de les belleses i les savieses, de les ordenacions i els capteniments, de les escalonades jerarquies i el cor harmoniós de les nobilitats. El Consell d'Experts (que diuen mots de contenció remoyent lentament llurs barbes florides) no sap que ha d'arribar un temps (que serà el vostre) en què les onades del mar reprendran una cadència perduda, i una verge inviolada s'alçarà d'una tomba que segellà graciosament fa segles l'epitafi d'un poeta menor alexandri, i cessant els bruits de ferralla, les idees esdevindran riens i zumzejaran com abelles d'or damunt de nous jardins incomparables, i la dansa tindrà a veure amb la filosofia, i la mitologia crearà el veritable teatre, i l'escultura perfeccionarà el sentit heroic i la *Iliada* influirà en la vida política.

Jo crec, per tant, que és una qüestió actualíssima, la de la Poesia a Catalunya. De cap a cap de la nostra terra, i mar endins, en les nostres illes, se sent, agençador del nostre aire de llibertat, un murmuri de versos. Jo em recordo de la bella imatge que un dia evocà en Gaudí en una de les seves converses, d'aquelles converses damunt les quals sembla que juguinegi l'aura assolellada que movia els platanars de l'Acadèmia grega. «Quan bastim una casa —deia en Gaudí— tot s'agita al nostre voltant en un transport continuat d'alegria. Heus aquí el picapedrer laborant la pedra; enllà un fuster serra la fusta olorosa; trafiquen els manobres, un paleta crida des del cim d'un mur que puja com per miracle, a vora seu n'hi ha un que canta; el sol entra per tot arreu! Tanmateix ve que la casa s'acaba; uns hòmens, pervinguts quan ja havia cessat tot renou i tota joia, es tanquen entre unes parets de les quals ignoren la creació poemàtica; han arribat l'ordre i la pau definitiva, però així

mateix el silenci i la monotonia.» Nosaltres els poetes som els constructors dels pobles, i avui que tenim encara tanta feina a fer en el casal projectat de la civilització catalana, no sentim, en amidar tot ço que encara ens manca, en veure aqueixos forats per on entra el sol, una impressió de descoratjament i de pessimisme, sinó una ànsia de creació que és benaventurada perquè ha de ser fecunda. Aquell murmurí de versos de què us parlava ha d'ésser considerat com l'anunci falaguer d'un demà benastruc. Tots els catalans tenen feina assenyalada, ja ho sé; totes les esferes s'han d'organitzar, jo ho vull més que ningú; però jo estic cert que no solament —i com tothom ja creu— els poetes han engendrat l'Alemanya moderna, la moderna Itàlia, sinó que cap realitat esplèndida no esdevé si no ha sigut abans formulada en el vaticini tremolós i august del verb poètic; i nosaltres, certament, encara ens hem d'enriquir d'ensomni. No s'ha equivocat pas l'íntim sentit universal dels pobles; la poesia és presagi; la inspiració promet a les nacions l'amistat de Déu. Anglaterra és el país del món on es llegeixen més versos, i és l'abrandament del romanticisme nacional el que ha menat els anglesos vers l'imperi damunt la quinta part del món. Beneïm els resultats que ja assolí la poesia catalana; prometem-nos-en cada dia de més grans si corre entre nosaltres aquesta saba generosa de l'entusiasme poètic que avui, compensant-nos d'uns quants segles de renunciament i d'esterilitat, obre novament, i amb una especial solemnitat, les tanques d'or del llibre immortal de l'epopeia catalana.